

דבר תורה לפרשת ואתחנן
"תסכולו הגדול של מנהיג בסוף חייו"
אהוד זמורה

יש בפרשת ואתחנן הרבה קטעים ידועים ומוכרים: יש בה חזרה על עשרת הדברות, מופיע בה הנוסח של מה שיהפוך ברבות הדורות ל - "קריאת שמע", ויש בה פסוקים המתארים את יציאת מצרים אשר היוו את הבסיס לסיפור יציאת מצרים בהגדה של פסח. למרות זאת הפרשה נקראת על שם הפתיח בן ששה פסוקים בהם מתוארת בצורה מתומצתת טרגדיית החיים של משה.

אפשר לכתוב טרגדיה זו כ"תסכולו הגדול של מנהיג בסוף חייו". משה נועד להנהיג את העם בדרכו מארץ מצרים ועד לגבולות ארץ כנען. הוא ניהל את המשא והמתן מול פרעה, הנהיג את העם במשך 40 שנות הנדודים במדבר אך לא הורשה לעבור את הירדן ולהכנס אל הארץ המובטחת. כבר בשנה השניה לנדודים הבהיר ה' למשה שהוא לא יכנס לארץ כנען, אולם למרות זאת המשיך משה בתפקידו עוד 38 שנים, תוך שהוא עומד מול אספסוף, עם עבדים חסר אמונה. תוך כדי הנדודים בנה את יסודות מערכת המשפט העברית ונלחם באופן מתמיד בתהליכים של התבוללות והתמזגות של חלק מהעם עם עמים אחרים בסביבה. למרות מפעלו ההיסטורי הגדול מעמיד אותו ה' בדרגה אחת עם כל דור המדבר, אשר על פי הצו האלוהי דינו היה מוות לפני הכניסה לארץ כנען. עובדה זו מציקה מאד למשה. בפרשה הקודמת – פרשת דברים אומר משה " **גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר: גם אתה לא תבוא שם. יהושע בן-נון העומד לפניך הוא יבוא שמה**... (דברים א' ל"ה-ל"ח). ובפרשת השבוע – בפרשת ואתחנן חוזר משה ומתלונן " **ויתעבר ה' בי למענכם (בגללכם) ולא שמע אלי. ויאמר ה' אלי רב-לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (בכניסה לארץ). עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי-לא תעבור את הירדן הזה**". (דברים ג' כ"ז).

משה היה מנהיג דור המדבר. הוא הצטיין בארגון מוסדות החוק והשלטון בעם שהלך ונוצר בשנות הנדודים. הוא היה אדמיניסטרטור מעולה ואומן המניפולציות הפוליטיות בתוך עמו ובין עמו לעמים השכנים. הוא היה מנהיג של עיתות שלום אולם הוא לא היה מנהיג של עיתות מלחמה. כדי לכבוש את הארץ מידי היושבים בה, בעבר הירדן ובארץ כנען היה צריך מנהיג של עיתות מלחמה, וכזה היה יהושע בן-נון אשר ירש אותו.

משה לא היה מוכן לקבל עובדה זאת ועל כן היתה אכזבתו כה רבה כאשר אמר לו האלוהים " **כי לא תעבור את הירדן**" (דברים ג' כז) " **גם אתה לא תבוא שם, יהושע בן-נון העומד לפניך הוא יבוא שמה**" (דברים א' לה-לח)

אישיות מקראית נוספת אשר סיימה את הקריירה שלה באכזבה ומפח נפש היה שמואל הנביא. הוא נולד אל תוך תקופה של תוהו ובוהו שלטוני ושחיתות של מנהיגי העם - הכהנים: " **בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה**" (שופטים כ"א כה). שמואל הוכתר לרועה הרוחני של העם, אולם באותה מידה מילא את תפקיד המנהיג הפוליטי והשלטוני. הוא הנהיג את ישראל במלחמה נגד העמלקים ושפט אותם בזמן שלום. אכזבתו הגדולה באה לו בערוב ימיו כאשר העם בא ודרש ממנו להמליך עליהם מלך: " **...שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגויים**" (שמואל א' ח' ה').

. שמואל ראה במעשה זה פגיעה לא רק בו אלא גם באלוהים וטען כלפי העם: " **ואתם היום מאסתם את אלוהיכם אשר הוא מושיע לכם מכל רעותיכם וצרותיכם, ותאמרו לו, כי מלך תשים עלינו**" (שמואל א' י' טז-יט). במפח נפש גדול היה עליו לפרוש ולהעביר את הנהגת העם לשאול.

בהיסטוריה המודרנית אנו מכירים מנהיגים שסיימו תקופה חשובה בחייהם באכזבה קשה:

בניגוד למשה רבנו, וינסטון צ'רצ'יל ראש ממשלת אנגליה בזמן מלחמת העולם השנייה היה מנהיג של זמן מלחמה אך לא מנהיג של זמן שלום. לפני המלחמה היה שר אפור ולא התבלט במדיניות האנגלית. הוא היה ראש ממשלה מעולה שהנהיג את אנגליה בעת משבר בזמן המלחמה. כאשר המלחמה הסתיימה והיה צורך לשקם את אנגליה בעת שלום נחל צ'רצ'יל מפלה בבחירות של 1945, ומאוחר יותר בשנת 1951 כאשר נבחר שוב לראשות הממשלה לא בלט בתפקידו כשם שעשה זאת בימי המלחמה וסיים את תפקידו באכזבה אישית גדולה ובאכזבת בוחריו.

את העם היהודי בארץ ישראל המתחדשת הנהיג דוד בן גוריון. כמו משה ושמואל וינסטון צ'רצ'יל, גם בן-גוריון היה מנהיג של תקופה. הוא הנהיג את התנועה הציונית בשנים שלפני קום המדינה ורצה לראות את התגשמות החלום הציוני לאחר קום המדינה. בן-גוריון הנהיג את ישראל בימים הקשים של מלחמת העצמאות ובשנים הראשונות של המדינה בהן עלו למעלה ממיליון עולים פליטי השואה ופליטי ארצות ערב והתיישבו בארץ. בשנת 1953 כאשר הגל הגדול של העלייה שכך, הוא נוכח לאכזבתו שהחלום הציוני לא התגשם. אל הארץ עלו רק אלה שברחו באין ברירה מארצות מוצאם באירופה, בצפון אפריקה ובמזרח התיכון. יהודי אירופה המערבית ואמריקה שמצבם הכלכלי היה יציב הכזיבו אותו ולא עלו בהמוניהם לישראל. הוא ראה בזה כשלון לציונות וכשלון לו כמנהיג הציונות. בשנת 1953 היה עליו לעסוק בפוליטיקה שהיום מגדירים אותה כ"פוליטיקה מלוכלכת". זו הפוליטיקה של המפלגות בארץ. היו בה מאבקים בין השמאל לימין, בין החילונים לדתיים. הוא נאלץ להיכנע למפלגות הדתיות במאבקי הכח שלהן לקיום החינוך הדתי והממלכתי דתי ולקבלת הטבות למגזר הדתי על פני המגזר החילוני. נפשו נקעה מהצורך להלחם מלחמות הישרדות של הקואליציה במקום להגשים את הציונות כפי שראה אותה בדמיונו בקום המדינה. בן-גוריון החליט לעודד את המפעל הציוני שדעך על ידי מתן דוגמה אישית: הוא התפטר מהממשלה והעביר את תפקידו למשה שרת. הוא הצטרף לתנועת בני המושבים, הופיע במקומות שונים בארץ ונשא נאומים שקראו לעם לצאת מן העיר את הכפר, ממרכז הארץ אל הנגב השומם. את דירתו העביר לקיבוץ שדה בוקר שם התקבל כחבר קיבוץ. אולם אכזבתו מהתקדמות המפעל הציוני היתה רבה וכואבת.

כמה נסיונות עשה משה למנוע את רוע הגזירה שהטיל עליו אלוהים. בספר האגדה מסופר " אמר לו הקדוש ברוך הוא: כך עלתה במחשבה לפני וכך מנהגו של עולם: דור דור ודורשיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו. עד עכשיו היה חלקך לשרת לפני ועכשיו הגיע חלקו של יהושע תלמידך לשרת".

"לכל זמן, ועת לכל חפץ" אמר קוהלת.
גדולתו של אדם אינה רק במה שעשה, אלא בצורה בה הוא מסיים את העשייה.
בילקוט השמעוני נאמר: "נוח לאדם לעלות לבמה וקשה לירד ממנה"
קריאתו הנואשת של משה "ואתחנן" היא ביטוי לירידתו הכואבת מבמת ההיסטוריה הישראלית.

שבת שלום.